УДК 336.77

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Щербата М.Ю., викладач
Міжнародний гуманітарний університет

Уточнено теоретичні і методологічні засади банківського кредитування аграрного виробництва, економічну сутність кредиту, концепцію розвитку кредитних відносин, принципи та функції банківського кредитування.

Refined theoretical and methodological principles of bank lending to the agricultural production, the economic substance of the loan, the concept of credit relations, the principles and features of bank lending.

Постановка проблеми. Кредитна система є найбільш важливою складовою зовнішнього фінансового забезпечення, оскільки стан та тенденції її розвитку суттєво впливають на діяльність підприємств. Розвиток кредитування за сучасних умов стримується через високу ціну кредиту, відсутність гарантій щодо його повернення, невідпрацьовану практику страхування.

Банківські кредити є альтернативними власним джерелом фінансування операційної діяльності та формування оборотного капіталу підприємств. Залучення кредитних ресурсів аграріями здійснюється з метою покриття різниці між загальною потребою у фінансових ресурсах та їх фактичними обсягами. Потреба в них зумовлена розривом в часі між витратами виробництва та надходженням виручки впродовж року внаслідок особливостей аграрного виробництва, зокрема його сезонності. Важливе значення у вирішенні проблемних питань банківського кредитування аграрного виробництва має удосконалення теоретичного і методичного базису та механізмів кредитування, адекватних сформованим економічним умовам, що зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Банківське кредитування аграрного виробництва досліджувалося сучасними вченими, серед яких Андрійчук В.Г., Алексійчук В.М., Бечко П.К., Борисова В.А., Дем'яненко М.Я., Грушко В.І., Гришова І.Ю., Герасімова Т.П., Івасів О.І., Кірейцев Г.Г., Малік М.Й., Мороз А.М., Лупенко Ю.О., Непочатенко О.О., Опарін В.М., Саблук П.Т., Савлук М.І., Родіонова В.М., Сомик А.В., Тулуш Л.Д., Філімоненков О.С., Чупіс А.В., Юрій С.І. та інші. Проте, віддаючи належне фундаментальності та важливості їх наукового доробку, в сучасних умовах кризових деформацій аграрної економіки не існує оптимального механізму залучення та використання банківських кредитів в діяльності підприємств, а тому ця проблема залишається ще досить актуальною і такою, що потребує більш глибинного дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування напрямів удосконалення банківського кредитування суб'єктів аграрного виробництва за ринкових умов з метою подальшої оптимізації джерел формування оборотного капіталу підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансові відносини між молокопереробними підприємствами та банківськими і небанківськими фі-

нансово-кредитними установами носять різноманітний характер, оскільки пов'язані як з процесом залучення фінансових ресурсів на умовах кредиту або інвестицій так і розміщенням тимчасово вільних фінансових засобів з метою отримання додаткового доходу від фінансової та інвестиційної діяльності, а також з процесом обслуговування самих фінансових потоків (розрахунково-касове обслуговування) тощо.

Наукова думка визначає кредитування як одну з складових фінансового забезпечення аграрного виробництва. За В. М. Опаріним фінансове забезпечення діяльності підприємств реалізується через самофінансування, кредитування і зовнішнє фінансування та являє собою використання суб'єктами господарювання необхідної кількості сформованих фінансових ресурсів за рахунок різних джерел їх надходження з метою виконання певного завдання, передбаченого (або й ні) бізнес-планом. Вчений традиційно розділяє фінансове забезпечення на три складові, чим підкреслює, власне, традиційний підхід щодо фінансування діяльності господарюючих суб'єктів, яке здійснюється шляхом використання власних і прирівняних до них коштів, позичених та залучених ресурсів [6, с. 56].

М.Я. Дем'яненко під фінансовим забезпеченням розуміє покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів, а формами фінансового забезпечення – самофінансування, кредитування й державне фінансування [2, с. 35-40].

І.Ю. Гришова розглядає кредитування при вивченні фінансового механізму як сукупності фінансових форм, методів і важелів, за допомогою яких забезпечується процес суспільного відтворення через формування та використання доходів і фондів грошових коштів, можливих завдяки розподільчій функції фінансів. Серед фінансових методів, що використовуються в системі фінансового механізму, автор, на відміну від інших вчених, що зупиняються тільки на фінансовому забезпеченні та фінансовому регулюванні як методах фінансового впливу, виділяє фінансове планування, фінансове оперативне управління, фінансовий контроль, фінансове забезпечення та фінансове регулювання. Під фінансовим забезпеченням вчений розуміє формування достатнього розміру цільових грошових фондів та їх ефективне використання завдяки самофінансуванню, кредитуванню, бюджетному фінансуванню на безповоротній основі, оренді та інвестуванню [3, с. 20]. Такий підхід ґрунтується на засадах достатності й результативності використання фінансових ресурсів.

До питань залучення кредитних ресурсів в аграрну сферу, зокрема в молочну галузь, звернуто увагу широкого кола фахівців. Характерне місце серед джерел формування оборотного капіталу молокопереробних підприємств належить, власне, кредитному забезпеченню. Алексійчук В.М. використовує поняття «кредитне забезпечення» для дослідження процесів залучення кредитів або кредитування аграрної сфери, та вважає, що поняття фінансового забезпечення вагоміше з наукової точки зору, оскільки «передбачає створення певних умов для одержання кредиту суб'єктами підприємницької діяльності» [1].

Кредитні ресурси, що забезпечують ці взаємовідносини, формуються за рахунок таких економічних явищ:

- невідповідність у аграрних підприємств моменту вивільнення фінансових ресурсів у грошовій формі з їх черговим авансуванням, внаслідок чого

тимчасово вільні кошти осідають на розрахункових поточних, депозитних та інших банківських рахунках;

- вільні кошти у вигляді тимчасово невикористаного прибутку, що створюється в галузях матеріального виробництва та у сфері послуг і призначені для фінансування виробничо-технічного і соціального розвитку суб'єктів підприємства;

- постійна наявність коштів підприємств, організацій, установ у розрахунках як результат розриву у часі між моментом списання грошової суми з банківського рахунку платника та моментом її зарахування на рахунок одержувача;

- наявність тимчасово вільних коштів державного бюджету, що осідають на банківських рахунках у ході його по тим часового виконання;

- встановлений законодавством порядок виплати заробітної плати робітникам та службовцям, у результаті якого в обігу підприємств, установ, організацій постійно є кошти у вигляді заборгованості по оплаті праці, які можуть тимчасово не бути вкладеними і нагромаджуватися на банківських рахунках;

- вільна грошова маса у населення у вигляді грошових заощаджень на банківських рахунках [3].

Дослідження кредитних відносин відповідно до ринкових умов господарювання відомими вченими – аграрниками [1, 2, 3, 6] дає підстави стверджувати, що кредит є економічною категорію, яка характеризує економічні відносини, які виникають між кредитором і позичальником з приводу розподілу та перерозподілу вільних грошових коштів, що тимчасово вивільнилися в процесі виробництва в межах позичкового фонду (наявних кредитних ресурсів) та передачі їх в тимчасове користування за умов дотримання принципів кредитування.

Дієвим методом прогнозування, видачі, використання та повернення кредитів є дотримання позичальниками принципів банківського кредитування. При укладанні кредитних договорів банки використовують їх з метою унеможливлення зростання ризиків від кредитних операцій. Відособлене від загальної теорії кредиту застосування принципів кредитування призводить до зниження ефективності банківських кредитів, зростання ризику їх неповернення.

Пріоритетними заходами щодо підтримки суб'єктів аграрного виробництва, подолання негативного впливу світової фінансової кризи є застосування пільгового кредитування за ставкою, що не перевищує розміру облікової ставки НБУ, отримання субсидій, субвенцій з бюджетів різних рівнів на здешевлення вартості стратегічних для аграрного виробництва матеріальних цінностей. В період нарощування затрат на виробництво та придбання товарно-матеріальних цінностей для проведення весняно-польових робіт пропонується залучення авансів в рахунок державних закупівель сільськогосподарської продукції. В роботі обґрунтовано методичний підхід щодо мінімізації кредитних ризиків в системі банківського кредитування аграрного виробництва та розвитку системи кредитного забезпечення аграрного сектору економіки. Управління кредитними ризиками є найбільш актуальною проблемою, яка потребує подальшого теоретичного дослідження в контексті запобігання

їх виникнення, зведення до мінімуму їх впливу на процес банківського кредитування. В період світової фінансової кризи рівень кредитного ризику вітчизняних банків досягнув свого піку. Про це свідчать ряд показників діяльності банківських установ, зокрема розмір кредитного портфеля, співвідношення частки проблемних кредитів, обсяг резервів за кредитними операціями до кредитного портфеля (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка частки проблемних кредитів у кредитному портфелі банків України, за роками

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Кредитний портфель, млн. грн	96945,0	156268,0	269294,0	485368,0	792246,0	747348,0	755030,0
Резерв за кредитними операціями, млн. грн	4631,0	6367,0	8328,0	12246,0	18477,0	44502,0	99238,0
Відношення резервів під кредитні ризики до кредитного портфелю, %	4,77	4,07	3,09	2,52	2,33	5,95	13,14
Проблемні кредити (прострочені та сумнівні), млн. грн	3145,0	3379,0	4456,0	6357,0	18015,0	69935,0	84851,0
Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі, %	3,24	2,16	1,66	1,31	2,27	9,35	11,23

Джерело: розраховано за даними НБУ

Проблемні кредити в 2010 р. порівняно з 2004 р., зросли на 81706 млн. грн. Найбільш інтенсивний ріст проблемних кредитів припадає на 2009 – 2010 рр. Так, в 2009 порівняно з 2008 р. проблемні кредити зросли в 3,9 рази, а в 2010 р. – 4,7 рази при одночасному зростанні їх частки в кредитному портфелі. Якщо в 2004 р. частка проблемних кредитів в кредитному портфелі склала 3,2 %, то в 2009 р. – 9,3 %, а в 2010 р. – 11,2 % . Результати аналітичних досліджень [7] свідчать, що з поглибленням фінансової кризи переважна більшість підприємств аграрної сфери покриває більшу частину операційних витрат за рахунок власних коштів, що не виправдано ні теоретично, ні практично, оскільки альтернативним джерелом фінансування операційної діяльності є і залишаються кредити банку. Відновлення банківського кредитування можливе за умов адекватності капіталу банків в розмірі 10 %. В Україні цей показник встановлений НБУ становить 7 %, що ставить під загрозу фінансові взаємовідносини України з міжнародними інституціями щодо надання кредиту на розвиток фінансового сектору [7].

Висновки. Зростання проблемних кредитів у великій мірі залежить від недовиконання позичальниками умов кредитних угод внаслідок некваліфікованої та непрофесійної діяльності банківських спеціалістів та фінансових зловживань на ринку кредитних послуг. Це призводить до зростання кредитних ризиків, погіршення якості кредитних портфелів. Зростання частки прострочених і сумнівних кредитів в кредитному портфелі призводить до втрати

частини вартості об'єктів застави, знижується прибутковість банківських установ. Банківські установи змушені збільшувати обсяги резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями, що негативно впливає на результати їх діяльності. Банківські установи при кредитуванні аграріїв не володіють локальною інформацією щодо фінансового стану позичальника, його фінансового, майнового стану. Банки при видачі кредиту в основному керуються фінансовим станом та наявністю застрахованої застави позичальника, здатної забезпечити повернення кредиту. В той же час, інформацію про перебування майна позичальника в заставі іншої фінансово-кредитної установи через її конфіденційність отримати неможливо.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: [монографія]/ Андрійчук В.Г. – Ніжин : ТОВ В-во «Аспект - Поліграф», 2007. – 216 с.
2. Борисова В.А. Напрями економічного відтворення ресурсного потенціалу АПК/ В.А.Борисова// Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит» - 2008. - №2(25). – С. 236.
3. Бечко Т.П. Концепція розвитку банківського кредитування аграрної галузі / Т.П. Бечко // Сучасні аспекти розвитку економіки: Колективна монографія /За ред. О.О. Непочатенко, П.К. Бечка. – Умань: Видавець "Сочінський", 2010. – С. 39 – 44.
4. Гришова І.Ю. Розміщення фінансових потоків в оборотних активах молокопереробних підприємств. Сучасні тенденції розвитку аграрної економіки. Колективна монографія. / Під. ред. д.е.н., професора Ю.О.Нестерчук.- Умань: Видавець «Сочинський», 2011.- С.162-173.
5. Дем'яненко М.Я. Вплив фінансових факторів на формування доходності аграрних формувань / М.Я. Дем'яненко // Вісник ХНТУСГ. – 2009. – Вип. 85. – С. 23–28.
6. Опарін В. М. Фінансова система України: Теоретико-методологічні аспекти / В.М.Опарін /Київський національний економічний ун-т. – К.: КНЕУ, 2005.
7. Непочатенко О.О. Удосконалення інфраструктури кредитної підтримки підприємств АПК. Актуальні проблеми розвитку регіональних АПК: матеріали Міжнар.наук.-практ.конф.(26-27 травня 2011р.) /Відп. ред. Т.В.Божидарнік. – Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету,2011. – С.53-54.
8. Чупіс А.В. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства : монографія /[Чупіс А.В. та ін.]. – Суми : Довкілля, 2001. – 404 с.

Рецензент: д.е.н., професор Гришова І.Ю.

УДК339.564:634

ОПТОВІ РИНКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Шерстюк С.В., к.е.н.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

У статті розглянуто питання доцільності створення та існування оптових ринків сільгосппродукції в Україні; їх необхідність й переваги на сучасному етапі розвитку виробництва сільськогосподарської продукції.

Considered in the article the rationale for the creation and existence of the wholesale markets for agricultural products in Ukraine, their need for and benefits at the current stage of development of agricultural production.

Постановка проблеми. З метою забезпечення ефективної реалізації плодів і ягід, максимального задоволення вимог і попиту споживачів усіх ін-